

De HVOL voorjaarswandeling op 13 april 2014 heeft als [route](#):

Startpunt; Kamerlingh Onnes Laboratorium; Naar Langebrug, uitwandelen tot Mooi Japiksteeg, naar Breestraat, uitwandelen naar Gangetje, Botermarkt, Koornbrug, Nieuwe Rijn, Visbrug, Aalmarkt, Mandenmakerssteeg, Breestraat, Maarsmansteeg, (hier kan ook gekozen worden voor Stille Rijn naar Paard en Os), Visbrug, Hoogstraat, Donkersteeg, Haarlemmerstraat, Princessekade, Turfmarkt, Nieuwe Beestenmarkt, St. Aagtenstraat, Steenstraat, Stationsweg; Eindpunt bij Van Buuren. (de Zwarte Ruiters).

Langebrug 107. Plaquette J.C. Bloem; Deze dichter woonde hier gedurende een aantal jaren waarin hij de HBS volgde in Leiden.

Langebrug 52. In de borstwering van de tweede verdieping een gevelsteen ter aanduiding dat eertijds hier het **Bakkersgildehuis** was gevestigd; Het-Backers-Gilde Huys, Anno 1746 [Link Text](#)

Langebrug 91b. Plaquette Jan Steen. Bij de Gekroonde Liefdespoort had de vader van Jan Steen, Havick, één of meer beleggingspanden die hij verhuurde. Na zijn dood in 1669, erfde Jan het huis. Hij verkocht het niet en toen hij weer naar Leiden terugkeerde ging hij er een kroeg exploiteren. Op de plaquette staat dat Jan Steen hier gewoond heeft. Het is één van de weinige herinneringen aan deze grote schilder in Leiden.

Langebrug 83. Tuitgevel uit de eerste helft van de 17de eeuw, onderpui in 1952 gewijzigd. In de borstwering van de eerste verdieping een gevelsteen met inschrift: TANDEM BONA CAUSA TRIUMPHAT. (Op den langen duur zal de goede zaak zegevieren). [Link Text](#)

Langebrug 22/24. Aan de achterzijde van de Penshal bevindt zich een ingang naar het terrein van de Penshal tussen Langebrug en Breestraat. Boven de boog van het Bentheimerstenen poortje zit een ram op z'n achterpoten op een console. Het dier is naar links gewend en houdt een wapenschild vast met daarop de Leidse Sleutels. Aan weerszijden van de deur bevinden zich stafvormige zandstenen decoraties met Ionische voluten. In de decoratieve elementen in de omlijsting zijn ook weer de invloeden van de laat 16e eeuwse ontwerper Hans Vredeman de Vries te zien. Beide poorten zijn waarschijnlijk vervaardigd door Claes Cornelisz. Datering van de poorten is 1607. [Link Text](#)

Langebrug 69 hoek Pieterskerkkoorsteeg Leeuwenkoppen

Deze gevelstenen zijn ingemetseld in de gevel van het 17e eeuwse hoekpand aan de Langebrug/Pieterskerkkoorsteeg. De stenen zijn te zien in de Pieterskerkkoorsteeg. Op iedere steen is een leeuwenkop te zien, in frontaal aanzicht, met boven en onder de kop twee dichtregels, die in reliëf zijn aangebracht. BETER BENIJT DAN BECLACHT/ ALS GODT BEHAECHT DIE LIJDT EN SIET/ DOET HAET TE NIET.

[Link Text](#)

Breestraat 60, De Stadsgehoorzaal is een imposant voorbeeld van neorenaissance-architectuur, die in Nederland nauwelijks meer voorkomt. De voorgevel met de zuilengalerij geeft aan het gebouw een bijzondere allure. Versieringen en ornamenten zijn uitgevoerd in zink en zandsteen. Het betreft hier allerlei voorwerpen die met kunst en cultuur te maken hebben. [Link Text](#)

Breestraat 64, Waalse Kerk, het rad van Catharina. Voordat de Waalse Kerk haar intrek nam in het gebouw aan de Breestraat 64, diende dit pand als kapel voor het Catharinagasthuis. Het rad met de vilmissen is het symbool voor de Heilige Catharina van Alexandrië. In 1890 werd de uit 1737 daterende voorgevel, met uitzondering van de natuurstenen toegangspoort, met een halve steen afgekloofd en opnieuw gemetseld met machinaal gevormde baksteen. Tijdens de restauratie (juni 2013) van de kerk bleek dat deze 'oude gevel' nog geheel of gedeeltelijk

aanwezig is achter de 19e eeuwse gevel. Tevens werden in 1890 de wapenstein en een aantal sluitstenen verwijderd en een nieuwe wapenstein, een kopie van de eerste, aangebracht. [Link Text](#)

Breestraat 79, hoek Diefsteeg. De stenen van De Gecroonde Hoet bevonden zich oorspronkelijk in de voorgevel van een pand dat aan de Breestraat stond. 'De Blauwe Hoed' zoals de steen ook wel bekend stond, werd geflankeerd door twee gedenkstenen: 'Anno' en 1652'. In 1957 werd dit pand afgebroken ten behoeve van uitbreiding van de Twentsche Bank, ondanks bezwaren van de Historische Vereniging Oud Leiden. De gevelsteen 'De Blauwe Hoed', zo genoemd naar de kleur vóór

de restauratie in 2013, keerde terug in de zijgevel van wat ooit het ABN Amro-pand was en kreeg een nieuwe naam; De Gecroonde Hoet. [Link Text](#)

Breestraat 84. De Vergulde Turk. Het beeldhouwwerk, voorstellende vlnr. Neptunus, een Oosterling, Mercurius, in het fronton wordt toegeschreven aan de Vlaamse beeldhouwer Pieter Xavery. Het pand werd in 1673 gebouwd als woon- en werkhuis voor de uit Vlaanderen afkomstige familie LePla die zich bezighield met textielhandel. Zij hadden de opdracht gegeven aan Willem van der Helm die van 1662 tot 1675 stadsbouwmeester en hoofd van de stadstimmerwerf van Leiden was.

Het huis heeft eigenlijk altijd 'Inde Vergulde Druyff' geheten en werd pas veel later 'In den Vergulden Turk' genoemd naar het café-restaurant dat er rond 1900 in gevestigd werd. [Link Text](#)

Breestraat 103. Penschalpoort aan de voorzijde van de Penschal. Het terrein van de Penschal lag tussen Langebrug en Breestraat. Aardig is de spiegeling in het tegenovergelegen poortje van het stadhuis. [Link Text](#)

Breestraat 113. Gedenksteen voor de zeer geleerde hoogleraar Josephus Justus Scaliger (1540-1609) die van 1593 tot aan zijn dood in Leiden heeft gewoond. De tekst bestaat uit zijn naam geschreven in het Arabische, Latijnse en Joodse schrift en zijn geboorte- en sterfjaar met daaronder de woorden: IN DIT HUIS BEHEERSTE EEN MAN MEER TALEN DAN WIE OOK IN EUROPA. Scaliger was degene die voor het eerst de oude Joodse, Egyptische, Babylonische en Perzische geschiedenis begon te voegen bij de klassieke geschiedenis. Tevens was hij een grondlegger van de tijdrekenkunde. [Link Text](#)

Breestraat 127. Hof van Holland Een voormalig koopmanshuis uit 1730 met een koetshuis aan de Langebrug en dat bekend staat als het Hof van Holland. De voorgevel werd in 1892 vernieuwd, in de gevel werden een aantal reliëfs aangebracht in neorenaissance stijl. Onder de gootlijst werden twee gevelstenen aangebracht met inschrift: 't HOF VAN HOLLAND 1892. [Link Text](#)

Breestraat 130. Gevelsteen Zurloh; Dit winkelwoonhuis uit 1909/10 van J.H. Zurloh, met drie bouwlagen en zadeldak, was ooit één van de voornaamste winkelpanden in de Breestraat. De firma Zurloh, winkeliers in kleding en stoffen, was eerder gevestigd aan de Botermarkt 16 en opende in 1910 een winkel aan de Breestraat. Het pand werd in 1970 door C&A overgenomen door C&A die er de afdeling Herenmode in onder bracht. [Link Text](#)

Breestraat 114c. Nicolaas Beets, waarom zijn de letters L D N M in de tekst verguld? Als student in Leiden woonde Nicolaas Beets op kamers in de Breestraat 114 c, waar hij een aantal van zijn werken schreef. Zijn meest bekende werk, de Camera Obscura, schreef hij onder het pseudoniem Hildebrand. In het herdenkingsjaar van zijn 100e sterfdag in 2003 werd op de 15e maart bij dit huis een gedenksteen onthuld. [Link Text](#)

Breestraat 177. De Gecroonde Crab De krab is hier symbool van de nijd, de jaloezie. Het gezegde is voor meerdere uitleg vatbaar: ofwel wie leeft zonder benijd te worden is ongelukkig, ofwel iedereen leeft met jaloezie. Er is een legende aan dit 17e eeuwse huis verbonden; een apotheker, die in één van de panden woonde, betrok kruiden en medicijnen uit het Verre Oosten. Op een dag zat er een giftige spin in één van de pakketten die hij toegestuurd had gekregen. Deze spin ontsnapte en verhuisde naar het naastgelegen pand, een herberg. Hier heeft de spin een aantal argeloze gasten in hun slaap gebeten, waarna zij overleden. [Link Text](#)

Gangetje Deze gevelstenen herinneren aan de plaats waar de Roode Toren heeft gestaan, een muurtoren van de oude stadsmuur, die in het stedeboek uit 1410 wordt beschreven als het uiterste punt van de stad. In 1928 werden 3 panden aan de westzijde van het Gangetje afgebroken om het Gangetje te verbreden. De gevelstenen die in de gevel van het hoekpand hadden gezeten werden niet in de nieuwe gevel geplaatst, maar verhuisden naar de Lakenhal. Omstreeks 1950 werden in de gevel van het pand hoek Botermarkt / Gangetje de

gevelstenen herplaatst. Waarschijnlijk zijn dit de oude stenen maar onderzoek moet hierin nog zekerheid verschaffen. [Link Text](#)

Aalmarkt 21 hoek Mandemakerssteeg; De Waag en Boterhal uit 1657, vormen samen een gebouwengroep op de hoek van de Aalmarkt en Mandenmakersteeg. De gebouwen zijn ontworpen door Pieter Post, in de stijl van het Hollands Classicisme. Alle beeldhouwwerk werd geleverd door Rombout Verhulst. In de Mandenmakersteeg bevindt zich het zandstenen poortje van de Boterhal dat een rondboog en pilasters heeft, die bekroond worden met een reliëf dat het bedrijf van de Boterhal weergeeft. [Link Text](#)

Mandenmakerssteeg 7. Een eenvoudige baksteen gevel, waarvan de ondergevel werd verbouwd. In de borstwering van de eerste verdieping een leeuwenmasker en in de borstwering van de tweede verdieping een gevelsteen ANNO 1650.

Maarsmansteeg 12-14 Van oudsher liep er achter het Stadhuis een steeg, zoals nu nog de Dwarskoornbrugsteeg bestaat. Die steeg heette soms Torensteeg (omdat hij onder de Stadhuistoren liep) of soms Kloksteeg (vanwege de klok(ken) van het Stadhuis). In 1578 kregen de twee eigenaars van de panden in de Maarsmansteeg aan weerszijden van de uitmonding van de steeg toestemming van burgemeesteren om de poort met een deur af te sluiten, omdat er inderdaad in de poort allerlei zaken plaatsvonden die eigenlijk het daglicht niet konden velen. [Link Text](#)

Hoogstraat: opschrift 1766 In de nacht van 2 op 3 oktober 1766 woedde hier nabij de Visbrug een verschrikkelijke brand. De overlevenden, voornamelijk weduwen en kinderen, vroegen aan het stadsbestuur toestemming om een inzameling voor de wederopbouw te organiseren. **De trouw der burgerij heeft hier, 't geen door geweld der vlammen wierdt gesloopt, in bet'ren staat hersteld. Anno MDCCLXVI** [Link Text](#)

Nieuwe Rijn 14-15. Os en Paard. Hier bevindt zich een geprofileerd bakstenen poortje met zandstenen blokjes. Het poortje gaf toegang tot beide huizen. Boven de poort bevindt zich een gevelsteen waarop links een paard, en rechts een os, vanaf de zijkant afgebeeld zijn. Boven de rug van het paard staat 16 en boven de rug van de os staat 44 wat samen het jaartal 1644 maakt. Tekst: WILT V VERBLYDEN HIER IS/ HET PAERT LAET ONS RYDEN. DEN OS IS TYT GESLAGEN HY IS / VET HY CANT NIET LANGER DRAGE 1644 [Link Text](#)

Haarlemmerstraat 106. De R.K. **HartebrugKerk**, Onze Lieve Vrouwe Onbevlekt Ontvangen, is een Neoclassicistisch gebouw aan de Haarlemmersraat, ontworpen door Theo Molkenboer (1796-1863) in 1836. In het fronton is het Alziend Oog van God afgebeeld. Onder het fronton en boven de Ionische zuilen staat de spreuk Hic Domus Dei est et Porta Coeli: hier is het huis van God en de poort naar de hemel. Een half rond keramisch reliëf boven de ingang, met de voorstelling van Christus tussen lijdende burgers en soldaten, herinnert aan het feit dat in de Tweede Wereldoorlog de klokken van de kerk werden weggehaald om ze om te smelten tot kanonnen. Reliëf dat zich links van de toegangsdeur naar de pastorie bevindt, in een zijmuur naast de kerk in de Haarlemmerstraat. Inschrift: WAT LIEFDE VER-MAG 1445 1945 Gesigneerd: g brinkgreve / a.d. 1946. Het reliëf is geplaatst bij de viering van de 500-jarige aanwezigheid van de Franciscaner monniken in Leiden in 1945. [Link text](#)

Haarlemmerstraat 86. Dit beeld van J.P. **Coster** is gemaakt naar een ets van Pieter Saenredam uit 1630. Saenredam had in 1628 al een beeltenis van Coster gemaakt voor het boek van de Leidse geleerde Petrus Scriverius (Piet de Schrijver) Laurecrans voor Laurens Coster van Haerlem, Eerste vinder vande Boeck-Drukkery uit 1628. Boven zijn hoofd de tekst: LAVRENS KOSTER VAN HAERLEM. Het levensgrote beeld houdt in de linkerhand de letter A en in de rechterhand een vel perkament met daarop de tekst: LAVRENTIO KOSTERO HARLEMENSI PRIMO ARTIS TYPOGRAFICAE INVENTORI CIRCA ANNVM DNI MCCCCXXX (Voor Laurens Koster van Haarlem, de eerste vinder van de boekdrukkunst omstreeks het jaar onzes Heren 1430. Onder zijn voeten staat de tekst: "plaatste mij ter nagedachtenis Arent Hogenacker in het jaar 1630). [Link Text](#)

Haarlemmerstraat. De hoofdingang van het **Volkshuis** ligt aan de Apothekersdijk 33a. Het gebouw werd in 1899 ontworpen en gebouwd door de Leidse architect W.C. Mulder. Het gebouw laat de invloed van Berlage zien op het werk van Mulder, hij laat in het uiterlijk van het gebouw de constructie en indeling zien. Natuursteen accentueert de belangrijke onderdelen van het gebouw. [Link Text](#)

Haarlemmerstraat. St. Stevenshofje. Het hofje in de buurt 'De Camp' is in 1487 gesticht door de rijke brouwer Willem Aertsz. van Tetrode en zijn vrouw Cristijn (of Christina) Arentsdr. Bruinen en vernoemd naar de patroonheilige van het Leidse brouwersgilde, Sint Steven. [Link Text](#)

Haarlemmerstraat 42, overgebleven steen van het oude stadhuis. Onder het beeldje op de eerste foto staat de tekst 'afkomstig van het oude stadhuis'. Het is te vinden aan de Haarlemmerstraat 42. Toen het stadhuis in 1929 voor het grootste deel was afgebrand, bleek bij de her- en nieuwbouw dat een aantal zaken niet meer herplaatst kon worden. Ze werden door de gemeente opgeslagen. Deze kariatide, een vrouwenbeeld dat als pilaster werd gebruikt, uit de 16e eeuw werd echter in 1974 toen dit winkelpand een opknappbeurt kreeg, herplaatst.

Blauwpoortsbrug. In het brugwachtershuisje van de Blauwpoortsbrug is een gevelsteen ingemetseld die herinnert aan de Blauwe Poort die in 1734 afgebroken werd. Deze poort die in 1602 gebouwd werd, dankte zijn naam aan de blauwe Namense steen waaruit hij was opgetrokken. De poort stond aan het begin van de Haarlemmerstraat en verving in die tijd de oude Lopsenpoort. [Link Text](#)

Turfmarkt 4. Bakstenen gevel met zandstenen banden en blokken uit het begin van de 20ste eeuw. In de boogvullingen boven de beide vensters op de begane grond zijn twee naar elkaar gekeerde koppen te zien, die Jan Klaassen en Katrijn voorstellen. De twee koppen zijn louter als versiering aangebracht en er is geen verhaal over bekend.

Nieuwe beestenmarkt 2 In t Lant van Belofte. De gevelsteen is aangebracht in de zijgevel van het hoekpand Beestenmarkt / Nieuwe Beestenmarkt, voorstellende de 'Verspieders van Kanaän' en wordt beschreven in het bijbelboek Numeri, hoofdstuk 13, vers 1-33. Onderschrift: INT * LAT * VAN BELOFTEN - IN DE * NIEVESTADT Datering: kort na 1611, toen hier stadsuitbreiding plaatsvond. [Link Text](#)

Steenstraat 77: Het St. Salvatorshofje werd in 1625 gesticht door de Rooms-katholieke priester Pauwels van de Velde. Het Sint Salvatorhof werd gesticht in 1625 bij testament van priester Pauwels Claesz, oudste zoon van Claes van de Velde. In 1639 werd de bouw van het hofje voor ongetrouwde vrouwen en weduwen voltooid. In de jaren 60 van de vorige eeuw waren de woningen niet meer geschikt voor bewoning door bejaarden en nam de Stichting Leidse Studentenhuisvesting het hofje over. De stichting zorgde voor een grondige renovatie in de periode 1978-1982. [Link Text](#)

Stationsweg 7 Zwarte Ruit. In februari 1896 werd het Maastrichts Bierhuis geopend op Stationsweg nr 7-9. Het café was eigendom van Rutten's Bierbrouwerij De Zwarte Ruit. De gevelsteen bevat het bedrijfslogo; een geharnaste ridder te paard. Hoog op het dak geplaatst, bekroont de steen de centrale as van de voorgevel. In 1933 werd dit Heck's cafetaria waar men goed en goedkoop kon eten voor een lage prijs. [Link Text](#)

DRINGENDE OPROEP

De Werkgroep Geveltekens van HVOL heeft dringend behoefte aan versterking. Een aantal leden moest het afgelopen jaar om uiteenlopende redenen afhaken. Tegelijkertijd kreeg de werkgroep veel meer werk rond het herstel van gevelstenen. Met name het contact met eigenaren en potentiële sponsors kost tijd en vraagt specifieke vaardigheden. Wij zoeken mensen die ons op dat vlak kunnen ondersteunen. We hebben ook nog mensen nodig voor het beschrijven van de geschiedenis van de gevelstenen. Of het beheren van onze website, ons beeldmateriaal. etc.

Als u geïnspireerd bent geraakt door deze wandeling langs Leidse gevelstenen en u wilt ons helpen: meld u bij één van de gidsen met uw gegevens. U kunt ook een mailtje sturen naar gevelstenen@oudleiden.nl als u eerst meer informatie wilt ontvangen.

Wij hopen van harte op uw aanmelding.